

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-2.25>**О. В. Шпитко**ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Автором визначено рівні нормативного забезпечення слідчої діяльності. Встановлено, що правовою основою взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального процесу слугують різні нормативно-правові акти, які за своєю юридичною силою їх класифікують на закони та підзаконні нормативно-правові акти. Проаналізовано Конституцію, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси, низку законодавчих актів. Наголошено на позитивних аспектах закріплення взаємодії слідчого у кримінальному провадженні на концептуальному рівні. Здійснено систематизацію нормативно-правових актів за юридичною силою та ступенем конкретизації положень слідчої діяльності. Встановлено, що нормативна врегульованість питань взаємодії слідчого потребує особливої уваги та додаткового доопрацювання з боку законотворчих органів. Обґрунтовано думку про найбільш ґрунтовне закріплення та врегулювання питань взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження саме на рівні відомчих наказів Міністерства внутрішніх справ. З'ясовано, що в чинному законодавстві України, передусім кримінальному процесуальному, немає безпосередньої норми, яка б визначала поняття взаємодії взагалі та взаємодії слідчого з відповідними суб'єктами у кримінальному провадженні зокрема. Визначено, що дослідженню питань взаємодії більше уваги приділено науковцями-теоретиками, фахівцями в галузі кримінального права та процесу, оперативно-розшукової діяльності та криміналістики. Підтверджено положення чинного законодавства про те, що основним завданням взаємодії слідчих підрозділів органів Національної поліції України з іншими структурними підрозділами у кримінальному провадженні є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, компенсування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. Наголошено, що ефективна взаємодія слідчого з іншими учасниками у кримінальному провадженні повинна мати належне нормативно-правове підґрунтя.

Ключові слова: взаємодія, слідчий, кримінальне провадження, нормативно-правовий акт, закон, наказ.

Постановка проблеми. За умов реформування органів кримінальної юстиції загалом і поліції зокрема питання взаємодії слідчого з іншими учасниками у кримінальному процесі завжди було, є і буде актуальним. Не можна визнати нормативну врегульованість питань взаємодії слідчого достатньою, адже дуже часто у практичній діяльності питання взаємодії слідчого з іншими учасниками у кримінальному процесі ставали предметом поліцейських (міліцейських) нарад і низки наукових дискусій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нормативного забезпечення слідчої діяльності та взаємодії учасників у кримінальному провадженні розглядали у своїх працях такі науковці та вчені-процесуалісти: В.М. Горшенюв, О.В. Гриза, В.М. Малюга, Д.М. Мірковець, М.М. Почтовий, В.Д. Пчолкін, В.М. Стратонов,

О.Ю. Татаров, В.І. Фаринник, М.С. Цуцкірідзе, І.Б. Шахов, А.В. Шевчишен та інші.

Метою статті є з'ясування стану нормативного забезпечення слідчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Основним завданням взаємодії слідчих підрозділів органів Національної поліції України з іншими структурними підрозділами у кримінальному провадженні є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, компенсування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [1].

Реалізація вказаних завдань ґрунтується на таких принципах взаємодії: 1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних

правопорушень; 2) самостійність слідчого у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється; 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування й оперативних підрозділів Національної поліції України в запобіганні злочинам, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень; 4) дотримання загальних засад кримінального провадження; 5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.

Правовою основою взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального процесу слугують різні нормативно-правові акти. За своєю юридичною силою їх класифікують на закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Першим і найвищим рівнем регулювання слідчої діяльності є Основний закон держави – Конституція України, де питання взаємодії не конкретизуються, а закріплюються концептуально. Так, наприклад, ст. ст. 19, 23–64 передбачено, що, з одного боку, громадянам гарантується підтримання правопорядку та безпека, а з іншого – дотримання їхніх прав у реалізації правоохоронної діяльності [2].

Ці положення Конституції формують ключові засади (принципи) взаємодії, зокрема і слідчого, з відповідними суб'єктами в тих чи інших видах правоохоронної діяльності.

Також вони відображені та конкретизовані в законах України, тобто на наступному рівні нормативно-правового регулювання слідчої діяльності.

Профільними законами є Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України. Перший визначає умову, за якої можна застосовувати кримінальне процесуальне законодавство (наявність/відсутність події злочину), другий безпосередньо визначає процесуальні засади взаємодії слідчого з іншими суб'єктами розшуку. Якщо більш детально, то можна звернутись до ст. ст. 40, 41 та 281, низки інших статей Кримінального процесуального кодексу України, у яких так чи інакше визначені загальні межі повноважень слідчого під час здійснення взаємодії у кримінальному провадженні. Згідно із зазначеними нормами, безпосередня взаємодія здійснюється на підставі доручення слідчого оперативним підрозділам щодо проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій і зорієнтована на розв'язання таких завдань, зокрема на розслідування злочинів і розшук підозрюваних, місцезнаходження яких невідоме [3; 4].

Крім зазначених, існують й інші спеціальні закони, які не мають на меті регулювання кримінально-процесуальних відносин, але опосередковано впливають на них. Так, наприклад, це закони України: «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про прокуратуру», «Про державну таємницю», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про охоронну діяльність», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» тощо.

Здебільшого ці законодавчі акти визначають правовий статус окремих суб'єктів взаємодії, їхні права й обов'язки тощо.

Так, наприклад, у ст. 5 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку й іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону й інших нормативно-правових актів. Згідно з п. 4 ч. 2 ст. 25, поліція здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України тощо [5].

Також можуть визначатись повноваження суб'єктів взаємодії, які мають приналежність до різних правоохоронних органів, щодо виконання спільного завдання чи правоохоронної функції.

У ст. 16 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. визначено основні положення щодо взаємодії органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України у питаннях боротьби з організованою злочинністю [6].

Крім цього, на законодавчому рівні визначаються також і повноваження центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів і громадськості під час вирішення соціально значущих завдань функціонування українського суспільства.

У ст. 3 «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» зазначено, що громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону створюються і діють у взаємодії із правоохоронними органами, Державною прикордонною службою України, органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування. Також ст. 10 визначається право громадських формувань з охорони громадського порядку та їх членів: брати участь у забезпеченні охорони

громадського порядку разом із працівниками поліції, а в сільській місцевості – самостійно шляхом виконання конкретних доручень керівника відповідного органу внутрішніх справ; вживати спільно із працівниками поліції заходів для припинення адміністративних правопорушень і злочинів; взаємодіяти в контексті ведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, схильними до вчинення адміністративних правопорушень і злочинів; надавати допомогу в боротьбі зі злочинами у сфері економіки, податкового законодавства, а також пияцтвом, наркоманією, порушеннями правил торгівлі та у сфері благоустрою території міст, інших населених пунктів; гарантувати безпеку дорожнього руху; вносити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності пропозиції щодо запобігання адміністративним правопорушенням і злочинам, виникненню причин і умов, що сприяють їх учиненню [7].

Також на законодавчому рівні можуть закріплюватись форми взаємодії із правоохоронними органами. Так, наприклад, у Законі України «Про охоронну діяльність» є р. V «Взаємодія суб'єктів охоронної діяльності з правоохоронними органами та громадськістю», у якому закріплено такі форми взаємодії: 1) проведення спільних нарад, консультацій; 2) обмін інформацією з питань попередження та припинення правопорушень; 3) вжиття інших не заборонених законодавством заходів за умови, що не порушуються права й обов'язки суб'єктів господарювання і здійснення таких заходів належить до компетенції відповідного правоохоронного органу [8].

Наступним рівнем регулювання слідчої діяльності є підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств. Саме вони мають за мету конкретизацію положень Конституції та законів України в частині забезпечення процесуальної діяльності слідчого у кримінальному провадженні, особливо за наявності прогалин норм права або ж неоднозначного трактування їх на концептуальному рівні.

Насамперед варто назвати нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ, де працює 95% слідчих усіх правоохоронних органів країни. Це накази Міністерства внутрішніх справ «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 6 липня 2017 р. № 570 [9], «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудо-

вого розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» від 7 липня 2017 р. № 575 [1] та «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі у проведенні огляду місця події» від 3 листопада 2015 р. № 1339 [10].

Крім цих підзаконних нормативно-правових актів, якими регламентується слідча діяльність, варто назвати такі: наказ Служби безпеки України «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» від 12 серпня 2005 р. № 440 [11]; постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. № 996 [12] та інші.

Підзаконні нормативно правові акти переважно конкретизують, як саме має відбуватись взаємодія між слідчим та іншими її суб'єктами, досить часто визначають конкретні алгоритми дій у цій сфері. Найбільш насиченими в контексті організації та здійснення взаємодії слідчого у кримінальному провадженні є, на наш погляд, згадувані Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні від 7 липня 2017 р. № 575 (наказ Міністерства внутрішніх справ) та Положення про органи досудового розслідування Національної поліції України від 6 липня 2017 р. № 570 (наказ Міністерства внутрішніх справ).

Так, останнім серед основних функцій досудового розслідування у п. 5 ст. 1 р. III визначено організацію взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції з Генеральною прокуратурою України, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність [1].

Відповідальність за процес взаємодії слідчого із працівниками інших підрозділів поліції покладено на начальника органу або підрозділу поліції під час запобігання правопорушенням, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

В Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ від 7 липня 2017 р. № 575, деталізовані випадки застосування організаційних повноважень керівником підрозділу поліції з метою забезпечення реалізації функції взаємодії у кримінальному провадженні.

Так, у ст. 3 р. II передбачено, що начальники ГУНП, їхніх територіальних (відокремлених) підрозділів є відповідальними за організацію своєчасного направлення на місце події слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) у повному складі, інших працівників органу, підрозділу поліції залежно від обставин і характеру вчиненого кримінального правопорушення та доставляння за необхідності до місця події спеціалістів інших органів. Після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення та внесення інформації до Єдиного реєстру досудового розслідування (далі – ЄРДР) під керівництвом начальника органу, підрозділу поліції здійснюється комплекс першочергових заходів і невідкладних слідчих (розшукових) дій, зокрема за дорученням слідчого, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та з'ясування всіх обставин події. Якщо в результаті проведених першочергових заходів і невідкладних слідчих (розшукових) дій не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, керівник органу, підрозділу поліції організовує і забезпечує подальшу роботу з розкриття цього кримінального правопорушення [1].

Висновки. Отже, аналіз відомчих нормативних актів дозволяє визначити форми взаємодії працівників різних органів та підрозділів поліції у кримінальному провадженні. Це, зокрема:

1) під час направлення та виїзду СОГ на місце пригоди;

2) проведення першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій: 2.1) переслідування і затримання правопорушників за слідами або вказаними потерпілими й очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів, зокрема в місцях можливого перебування або появи правопорушників; 2.2) проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення правопорушень

(зокрема, збуту викраденого майна); 2.3) виявлення свідків і очевидців події, опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР – допит) із цією метою осіб, які проживають або працюють поблизу місця вчиненого діяння, а також осіб, які могли перебувати на можливих шляхах руху правопорушника до та від місця події; 2.4) установа базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, що обслуговують територію, на якій знаходиться місце вчинення злочину, та можливих напрямків руху особи, яка його вчинила, а також інших місць з урахуванням обставин кримінального правопорушення; 2.5) проведення поквартирного чи подвірного обходу для збирання відомостей про подію, обстеження місцевості в районі вчинення кримінального правопорушення, виявлення загублених, викинутих правопорушником знарядь учиненого діяння, інших предметів, отримання додаткової інформації про подію й осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 2.6) орієнтування особового складу органів і підрозділів поліції на території обслуговування, на якій учинено кримінальне правопорушення, та суміжних територіях, а також (за необхідності) представників громадськості про характер, час, місце і спосіб учинення кримінального правопорушення, кількість осіб, які його вчинили, їхню зовнішність, прикмети викраденого та про інші відомості, що мають значення для встановлення правопорушників та їх розшуку; 2.7) використання можливостей баз (банків) даних єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України й інших інформаційних ресурсів, а також засобів масової інформації; 2.8) перевірка осіб за базами (банками) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, та іншими інформаційними ресурсами, передбаченими ст. ст. 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію»; 2.9) інші передбачені законодавством заходи та дії, необхідні для встановлення події кримінального правопорушення й особи, яка його вчинила [1];

3) проведення оперативних нарад за участю слідчих і працівників інших органів, підрозділів поліції з питань виявлення та розслідування кримінальних правопорушень;

4) письмові доручення слідчого працівникам оперативного підрозділу, що супроводжує процес досудового розслідування кримінального провадження;

5) рапорти-відповіді на доручення й ініціативні рапорти працівників оперативного підроз-

ділу в межах розслідування певного кримінального правопорушення;

6) складання плану слідчих (розшукових) дій;

7) проведення заслуховування стану досудового розслідування кримінальних проваджень, складання відповідних графіків;

8) під час ухвалення процесуальних рішень, наприклад про зупинення досудового розслідування й оголошення розшуку підозрюваної особи тощо.

Крім цього, варто наголосити, що в чинному законодавстві України, передусім кримінальному процесуальному, немає безпосередньої норми, яка б визначала поняття взаємодії взагалі та взаємодії слідчого з відповідними суб'єктами у кримінальному провадженні зокрема. Це зроблено лише науковцями-теоретиками, фахівцями в галузі кримінального права та процесу, оперативно-розшукової діяльності та криміналістики.

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 р. № 575. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13 квітня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № № 9–10. Ст. 88.
5. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № № 40–41. Ст. 379.
6. Про організаційно–правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.
7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 червня 2000 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 40. Ст. 338.
8. Про охоронну діяльність : Закон України від 22 березня 2012 р. (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 2. Ст. 8.
9. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 2017 р. № 570. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Про затвердження інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ Міністерства внутрішніх справ від 3 листопада 2015 р. № 1339. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440 (зі змінами та доповненнями). *Офіційний вісник України*. 2005. № 34. Ст. 2089.
12. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Shpytko O. V. To the issue of regulatory support of investigative activities

The author defined the levels of regulatory support for investigative activities. It is established that the legal basis for the interaction of the investigator with other participants in the criminal process is served by various normative legal acts, which by their legal force classify them into laws and by-laws. The Constitution, Criminal and Criminal Procedure Codes, a number of legislative acts are analyzed. The positive aspects of consolidating the interaction of the criminal investigator at the conceptual level are emphasized. The legal acts were systematized according to the legal force and the degree of specification of the provisions of investigative activity. It is established that the regulatory regulation of the issues of cooperation of the investigator requires special attention and additional elaboration by the law-making bodies. The opinion about the most thorough fixing and regulation of the issues of interaction of the investigator with other participants in criminal proceedings is substantiated at the level of departmental orders of the Ministry of Internal Affairs. It is found that the current legislation of Ukraine, first of all criminal procedural procedure, does not have a direct norm that defines the concept of interaction in general and interaction of the investigator with the relevant subjects in criminal proceedings in particular. It has been confirmed that more attention is paid to the research of interaction issues by theorists, specialists in the field of criminal law and process, operational-search activity and criminalistics. The current legislation confirms that

the main task of interaction of the investigative units of the bodies of the National Police of Ukraine with other structural units in criminal proceedings is the prevention of criminal offenses, their detection and investigation, bringing to justice of the perpetrators of their offenses, their offenses, restoration of violated rights and interests of individuals and legal entities. It is emphasized that effective interaction of the investigator with other participants in the criminal proceedings should have a proper regulatory legal basis.

Key words: *interaction, investigator, criminal proceedings, regulatory act, law, order.*